

Кауза І. Б.,*кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри прикладної лінгвістики**Волинського національного університету імені Лесі Українки**ORCID ID: 0000-0002-3030-2523***Яшук Є. В.,***студентка,**Львівського національного університету імені Івана Франка**ORCID ID: 0009-0008-3542-1071*

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті на матеріалі промов світових лідерів проведено компаративний аналіз воєнного дискурсу сьогодення та періоду Другої світової війни.

Воєнний дискурс – це військова когнітивно-комунікативна система, яка представляє собою систему концептів, що відображають уявлення про реальні та уявні об'єкти, явища та їх взаємозв'язок у сфері військового супротиву, їхню раціональну та емоційну оцінку, і засоби вираження, що забезпечують комунікацію членів військового товариства між собою та із навколишнім світом у різноманітних ситуативних моментах. Специфіка воєнного дискурсу полягає у його стислості, лаконічності і точності, що виділяє його серед інших типів дискурсу. Актуальність теми дослідження визначається її відповідністю викликам сучасної геополітичної ситуації в світі, зміні риторики висловлювань про війну та військові дії у промовах світових лідерів та появі нових акцентів/прийомів у процесі вербалізації мотивів адресатів у своїх промовах.

Воєнний дискурс є ключовим елементом політичного спілкування, особливо в контексті міжнародних відносин та безпеки. У статті розглянуто використання мовних засобів, символіки та риторичних стратегій у промовах світових лідерів під час конфліктів та криз. На прикладі промов таких лідерів, як Володимир Зеленський, Валерій Залужний, Петро Порошенко, Борис Джонсон, Вінстон Черчилль, Джо Байден, Франклін Рузвельт, та інших, проаналізовано, як вони формують військове сприйняття, мобілізують суспільство і впливають на міжнародну політику.

Дослідження показує, що воєнний дискурс не лише передає інформацію, а й виконує соціально-психологічну функцію, сприяючи формуванню національної ідентичності та соціальної згуртованості. Стратегічні мовно-стилістичні прийоми, такі як використання метафор, емоційних апелів, епітетів і інших мовно-стилістичних засобів, допомагають лідерам забезпечити підтримку своїх дій серед населення. Особливо ця тенденція помітна в періоди збройних конфліктів, коли промови стають інструментом не лише для самозахисту, але й для агресії.

Дослідження воєнного дискурсу відкриває нові горизонти для розуміння політичної комунікації, а також допомагає виявити особливості мовленнєвих практик, які впливають на глобальні та місцеві рішення. Спостереження та аналіз мовних стратегій дають змогу виявити динаміку міжнародних відносин та глибинні соціокультурні зміни в суспільствах.

Ключові слова: воєнний дискурс, компаративний аналіз, пропаганда, мовні стилістичні засоби, комунікативно-прагматичний підхід, комунікативно-дискурсивний підхід.

Останнім часом вагомим значення набувають розвідки когнітивної лінгвістики та дискурсології, які досліджують велику кількість аспектів комунікації, а також створюють лінгвістичний акцент на вивченні різних типів дискурсу згідно з комунікативно-прагматичним та комунікативно-дискурсивним підходами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До дослідження теми воєнного дискурсу, зверталась чимала кількість науковців: С. Зонтаг, яка досліджувала вплив мови та пропаганди на сприйняття війни [1, с. 57], Дж. Лакофф, який досліджував ролі метафор у воєнному мовленні [2, с. 42], М. Фулдер, який вивчав мовні стратегії в контексті військових конфліктів [3, с. 23], К. Кендлін, який досліджував мовленнєві практики у воєнних конфліктах [4, с. 10]. Оскільки обговорення війн широко набувають актуальності, необхідно розглянути поняття воєнного дискурсу загалом та в контексті промов світових лідерів різних воєнних періодів. Отже, **мета** статті – провести компаративний аналіз воєнного дискурсу сьогодення та періоду Другої світової війни на матеріалі промов світових лідерів з урахуванням багатоаспектності досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десятиліття мас-медіа перетворилися на ключовий інструмент впливу на громадську думку та творення воєнного дискурсу. Це дослідження покликане проаналізувати, як традиційні засоби масової інформації (телебачення, радіо, газети) порівняно з цифровими медіа (соціальні мережі, онлайн-платформи) впливають на формування масової свідомості під час воєнних конфліктів різних часових періодів.

Роль традиційних медіа у військовому дискурсі

Глибина контексту: Традиційні медіа, такі як телебачення та газети, часто мають більш ретельно розроблений контекст і аналіз подій. Вони можуть надавати більше деталей та глибшого розуміння подій через відбір інформації та редакційні стандарти.

Достовірність: Традиційні медіа зазвичай користуються більш визначеними стандартами перевірки фактів та джерел,

що може забезпечувати більшу достовірність інформації, яка поширюється.

Авторитет: Вони мають певний авторитет серед певних аудиторій, оскільки були основним джерелом інформації впродовж довгого часу.

Вплив цифрових медіа на військовий дискурс

Швидкість та масштаб: Цифрові медіа, такі як соціальні мережі та онлайн-платформи, здатні до миттєвого поширення інформації в реальному часі. Це дозволяє швидше і ширше розповсюдження новин та інформації.

Ширша взаємодія: Цифрові медіа надають можливість активної взаємодії аудиторії через коментарі, реакції, тегування тощо, що може впливати на формування громадської думки.

Суб'єктивність та фільтрація: Цифрові медіа можуть бути більш суб'єктивними та піддаються менш строгим редакційним стандартам, що може призводити до поширення не перевіреної чи необ'єктивної інформації.

Аналіз переваг та недоліків обох типів медіа

Обидва типи медіа мають свої переваги та недоліки, і їх вплив на суспільство під час воєнних дій може варіюватися в залежності від контексту, аудиторії та способу сприйняття інформації. Традиційні медіа частіше ставлять акцент на глибину та достовірність, тоді як цифрові медіа здатні до миттєвості та широкого охоплення аудиторії.

Розглянемо два конкретних випадки використання традиційних та цифрових медіа під час воєнних дій і їхнього впливу на формування думок, реакції суспільства та воєнної стратегії:

Кейс 1: Воєнний конфлікт у Сирії

Традиційні медіа:

Телебачення та газети: Основні джерела інформації для місцевого населення та світової спільноти.

Вплив: Через відбір та обробку інформації традиційні медіа змогли вплинути на уявлення про ситуацію, представляючи різні сторони конфлікту та відображаючи гуманітарні аспекти.

Цифрові медіа:

Соціальні мережі, онлайн-платформи: Використовувалися як канали швидкого розповсюдження новин та особистих свідчень.

Вплив: Соціальні мережі допомагали світовій спільноті отримувати інформацію з перших вуст, але в той же час сприяли поширенню не завжди перевіреної чи об'єктивної інформації.

Аналіз впливу:

Формування думок: Традиційні медіа спрямовані на створення об'єктивної картини подій, тоді як цифрові медіа частіше сприймаються як особисті свідчення та емоційність.

Реакція суспільства: Соціальні мережі сприяли залученню уваги та залученню громадськості до гуманітарних проблем, тоді як традиційні медіа акцентували увагу на політичних аспектах.

Кейс 2: Російсько-українська війна

Традиційні медіа:

Телевізійні канали та газети: Визначені джерела інформації для обох країн, які відображають різні погляди на події.

Вплив: Медіа зі сторін обох країн, залучених в війну, пропaгують свою точку зору та розповідають різні історії.

Цифрові медіа:

Соціальні мережі, блоги: Використовувалися для розповсюдження альтернативної інформації та обговорення подій.

Вплив: Цифрові платформи надають можливість широкого обговорення та виявлення критичної точки зору.

Аналіз впливу:

Формування думок: Традиційні медіа впливають на утворення думок через пропаганду та контрольоване представлення інформації. Соціальні мережі допомагають виявленню ширшого та достовірнішого спектру поглядів.

Реакція суспільства: Спільноти в інтернеті сприяють активній дискусії та можуть впливати на гуманітарні та політичні ініціативи.

Ці кейси показують, що традиційні та цифрові медіа впливають на формування думок, реакцію суспільства та воєнну стратегію по-різному через різницю у способах представлення інформації.

Впродовж Другої світової війни та в сучасності воєнний дискурс відіграв ключову роль у формуванні стратегій, менталітету та сприйняття конфліктів. Під час попередніх війн він визначався загальним патріотизмом, мобілізацією нації та потребою у пропаганді, тоді як у сучасних умовах став більш технологізованим, глобальним і зосередженим на стратегічному плануванні та комунікаціях. Аналіз цих періодів дозволяє виявити еволюцію воєнного дискурсу, його вплив на суспільство та сучасні стратегії оборони. У період Другої світової війни воєнний дискурс був насичений ідеями патріотизму, військової героїки та потреби у єдності для перемоги [5, с. 198]. Пропагандистські кампанії та медійна стратегія були ключовими елементами формування масової підтримки воєнних зусиль. У сучасності цей дискурс перетворився на складну мережу комунікацій, де стратегічне планування, використання технологій та гнучкість управління відіграють критичну роль. Глибоке розуміння історичних змін у військовому дискурсі дозволяє краще усвідомити його вплив на формування сучасних військових стратегій та взаємодії глобального масштабу [6, с. 19].

Промови політичних діячів під час Другої світової війни мали свої власні стилістичні особливості, які відображали ситуацію в той час та спрямовувалися на підтримку моралі нації, мобілізацію суспільства та вплив на міжнародну аудиторію. Саме до таких особливостей можна віднести:

Емоційна насиченість: Промови часто були насичені емоціями, спрямованими на підняття бойового духу нації та мобілізацію. Вони викликали почуття патріотизму, гордості за країну та солідарності. (В. Черчилль був відомий своїми «вогняними» та емоційними промовами, наповненими патріотизмом та викликом нації боротися за свободу. Його промови містили епічні метафори та силові висловлювання, зокрема *"We shall fight on the beaches"* та *"This was their finest hour"*).

Риторика воєнного часу: Використання термінів і метафор, пов'язаних з військовими подіями та боротьбою, було поширеним явищем. Це допомагало підкреслити серйозність ситуації та потребу в об'єднанні для перемоги (Президент США Ф. Рузвельт відомий своїми промовами, в яких він звертався до громадськості у важкі часи кризи. Він використовував риторику надії та віри у перемогу, зокрема його виступи містили фразу *"The only thing we have to fear is fear itself"*) [7].

Статистика та факти: Політичні діячі часто наводили фактичні дані про військові події, ресурси країни та інші числові показники для підкріплення своїх тез.

Звернення до історії та культури: Багато промов включали посилання на історичні події, культурні символи та традиції, щоб підсилити національний ідентифікатор та підтримати єдність (А. Гітлер виголошував промови, які були націлені на маніпуляцію масами, використовуючи емоційну та агресивну риторичку, а також обіцянки відродження Німеччини. Наприклад, у своїй відомій промові *“Appeal to the nation”* 15 липня 1932 року, метою якої було зміцнення позицій НСДАП перед виборами, Адольф Гітлер висловився наступним чином: *“The Almighty, Who has allowed us in the past to rise from seven men to thirteen million in thirteen years, will further allow these thirteen million to once become a German Volk. It is in this Volk that we believe, for this Volk we fight; and if necessary, it is to this Volk that we are willing, as the thousands of comrades before us, to commit ourselves body and soul. If the nation does its duty, then the day will come which restores to us: one Reich in honor and freedom—work and bread!”*) [8].

Літературні елементи: Деякі політичні діячі вдались до використання літературних прийомів, таких як метафори, аналогії, ритмічна конструкція фраз тощо, щоб зробити свої виступи більш запам'ятовуваними та ефективними. Наприклад в своїй промові *“Never give in, never, never, never”*, виголошеній в 1941 році В. Черчилль сказав:

“But for everyone, surely, what we have gone through in this period – I am addressing myself to the School – surely from this period of ten months this is the lesson: never give in, never give in, never, never, never, never-in nothing, great or small, large or petty – never give in except to convictions of honour and good sense. Never yield to force; never yield to the apparently overwhelming might of the enemy.” [9].

Апеляція до моралі та справедливості: Виступи містили звернення до моральних цінностей та справедливості, що сприяло моральній підтримці та створювало образ «правильної» сторони конфлікту. Для прикладу: *“That is no vision of a distant millennium. It is a definite basis for a kind of world attainable in our own time and generation. That kind of world is the very antithesis of the so-called new order of tyranny which the dictators seek to create with the crash of a bomb”* [7].

Ці стилістичні особливості спільно допомагали політичним діячам залучати увагу аудиторії, зберігати єдність суспільства та мотивувати націю до дій у важкі часи війни.

У сучасному світі політичні виступи відіграють важливу роль у формуванні публічної думки та визначенні міжнародної реакції на гострий конфлікт, яким є російсько-українська війна. Промови політичних діячів у цьому контексті є не лише відображенням офіційної позиції їхніх країн, а й інструментом формування стратегії та сприйняття внутрішньої та зовнішньої політики. Ці виступи вирізняються не лише різними стилістичними особливостями, але й мають за мету викликати реакцію громадськості, залучити міжнародну увагу та забезпечити підтримку для українського народу у боротьбі з агресією. Вони відображаються як сильні та емоційні звернення до цінностей, так і стримані дипломатичні виступи, спрямовані на збереження міжнародної стабільності. Під час цієї війни промови політичних лідерів набувають особливого значення, виступаючи як інструмент впливу на геополітичну ситуацію та формування світової думки.

Промови та висловлювання політичних діячів під час конфліктів, зокрема під час російсько-української війни, відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, міжнародної підтримки та впливу на події. Ці виступи відображають не лише політичну позицію керівників країн, але й можуть мати стратегічну спрямованість для досягнення конкретних цілей. Стиль та зміст таких промов визначаються контекстом, аудиторією, амбіціями політиків та потребами ситуації.

Промови політичних діячів під час російсько-української війни мають різні стилістичні особливості залежно від контексту, цілей та аудиторії. Ось деякі з них:

Емоційний тон: Деякі політичні діячі використовують емоційно заряджену мову, щоб підкреслити страждання та жертви українського народу або викликати обурення щодо дій Росії. Для прикладу:

«Наша країна відстоює соборність, незалежність та демократію, але ми несемо важку ціну за це. Але навіть за таких обставин ми не здаємось.»

«Ми не просимо вас військово захищати нас. Ми просимо вас захищати мир. І ми впевнені, що мирний світ можна зберегти тільки разом.»

«Якщо ви хочете змінити світ, почніть з себе». В. Зеленський [10].

Дипломатичний підхід: Інші можуть обирати більш стриманий тон, намагаючись використовувати дипломатичні слова та вислови, щоб зберегти міжнародну підтримку та рівновагу. Наприклад: *«Україна – це не лише територія на карті. Це наш дім, наша свобода, наша історія»*

«Україна знаходиться в основі глобального протистояння між демократією та тиранією, між добром та злом» П. Порошенко [11].

Звернення до цінностей: Деякі політичні лідери можуть акцентувати на загальних цінностях, таких як свобода, справедливість, демократія, наголошуючи, що конфлікт порушує ці принципи.

Мобілізаційна мова: У найбільш напружених моменти політичні діячі можуть використовувати мову мобілізації, закликаючи до єдності, підтримки та допомоги Україні. Для прикладу: *«Якщо зараз ми не знищимо цього ворога, будемо знищені ми».*

«росія розпочала цю війну не лише заради окупації території України, вони сюди прийшли щоб вбивати наших дітей, дружин, щоб твалувати їх, знищити нас-українців».

«Коли руки українців об'єднуються, це стає найсильнішою зброєю».

«Справжня звитяга-це не перемога над ворогом, це перемога над власними страхами». В. Залужний [12].

Використання фактів та аргументів: Деякі лідери можуть активно наводити факти, докази агресії, порушень прав людини, щоб підкріпити свої виступи. Наприклад: *«913 днів тому зокрема й через Сумщину Росія пішла на нас війною. Порушила не лише суверенні кордони, а й межі жорстокості та здорового глузду. Безмежно прагнучи одного: знищити нас. Натомість сьогодні ми відзначаємо 33-й День Незалежності України».* В. Зеленський [10].

Стратегія просування інтересів: Деякі політичні діячі можуть ставити перед собою завдання не лише підтримати Україну, а й вдало використовувати цю ситуацію для досягнення своїх власних політичних цілей чи впливу на міжнародну

арену. Для прикладу: "...and I told anyone I knew, anyone who would listen that Ukraine would fight and Ukraine would be right and yet there were some who believed the Kremlin propaganda that Russian armour would be like an irresistible force going like a knife through butter, and that Kyiv would fall within days. Do you remember they said that? And people rang Volodymyr and offered him safe passage out of the country, and he said – no thanks and that this Rada of yours would have to be reformed outside Ukraine maybe in Poland or even in London perhaps and I refused to believe it. And today you have proved them completely wrong, every one of those military experts who said Ukraine would fall." Б. Джонсон [13].

Ці стилістичні особливості можуть змінюватися залежно від того, хто виступає (президент, міністр закордонних справ, дипломат і т.д.), де вони виступають (парламент, міжнародна конференція, прес-конференція) і яку специфічну мету вони прагнуть досягнути своїми виступами [17, с. 80].

У середині конфлікту російсько-української війни, вислови керівників країн набувають особливого значення та важливості. Їхні цитати відображають не лише ставлення до війни, а й глибокі переконання, позиції та прагнення змінити ситуацію на краще. Ці вислови стають свідченням впливу конфлікту на світову політику та суспільну свідомість.

Висновки з дослідження. Порівняльний аналіз військового дискурсу під час Другої світової війни та російсько-української війни демонструє не лише різницю у стратегіях та технологіях, а й показує, які чинники впливають на способи комунікації в умовах різних історичних та культурних контекстів. Обговорюючи термінологію та концепти військового дискурсу, важливо враховувати, що вони відображають не лише зміни у збройних силах, а й віддзеркалюють культурні, політичні та соціальні трансформації. Це підкреслює важливість контексту та сприйняття термінів на різних етапах військової історії. Засоби комунікації, особливо електронні, стають основними каналами передачі інформації, взаємодії та впливу.

Їхня роль в сучасному військовому дискурсі підкреслюється здатністю швидко реагувати на події та впливати на масову свідомість. Мас-медіа та пропаганда відіграють визначальну роль у формуванні суспільної думки під час військових конфліктів. Вони впливають на сприйняття подій, створюючи не лише інформаційну основу, а й образи, що формують уявлення про ворога та ситуацію в цілому. Порівняльний аналіз військового дискурсу Другої світової війни та російсько-української війни підкреслює не лише технологічні відмінності, але й різницю у підходах до комунікаційних стратегій, визначаючи, які фактори впливають на способи сприйняття військових подій в різних історичних та культурних умовах. **Перспективу подальшої роботи вбачаємо в комплексному зіставному аналізі воєнного дискурсу різних періодів в різних мовах.**

Література:

1. Зонтаг С. Проти інтерпретації та інші есе. Львів, 2006. 237 с.
2. Lakoff G. Metaphors we live by. Chicago, 2003. 242 p.
3. Fulder M. Consciousness in Military Fiction. A Stylistic Study. Springer, 2013. 216 p.
4. Candlin C. N. General Editor's preface. *The construction of professional discourse*. Oxford, 1997. № 8. P. 1–17.
5. Edwards D. Discursive Psychology. London, 1992. 239 p.
6. Adams J. K. Pragmatics and Fiction. Amsterdam, 1985. 79 p.

7. The Gilder Lehrman Institute of American History. 2013. URL: <https://www.gilderlehrman.org/sites/default/files/inline-pdfs/Four%20Freedoms%20Speech%201941.pdf> (дата звернення 10.12.2024).
8. History for the relaxed historian. Speech of Adolf Hitler. 2018. URL: https://www.emersonkent.com/speeches/appeal_to_the_nation.htm#google_vignette (дата звернення 08.12.2004).
9. Пивоваров С., Раєвський Д. Промови Вінстона Черчилля. 2024. URL: <https://babel.ua/texts/107126-na-pochatku-drugoji-svitovoji-cherchill-poobicyav-britancyam-peremogu-cherez-krov-pit-i-slozi-tak-use-i-stalosya-zgaduyemo-p-yat-vidatnih-promov-politika-v-naytemnishi-chasi> (дата звернення 08.12.2024).
10. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. Київ, 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti-92805> (дата звернення 02.01.2025).
11. Європейська солідарність. Промова Петра Порошенка на Європейській Площі. Київ, 2020. URL: <https://eurosolidarity.org/2020/08/24/promova-petra-poroshenka-na-yevropejskij-ploshhi/> (дата звернення 02.01.2025).
12. Тарасовський Ю. Forbes. 2024. URL: <https://forbes.ua/news/valeriy-zaluzhnyi-vistupiv-u-korolivskomu-instituti-mizhnarodnikh-vidnosin-promova-pro-viynu-v-ukraini-za-khvilinu-17102024-24240> (дата звернення 28.12.2024).
13. Верховни Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Київ, 2022 URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/222455.html> (дата звернення 03.01.2025).
14. Бехта І. А. Лінгвофілософська парадигма і методологічні концепти англomовного дискурсу модернізму і постмодернізму *Вісник Запорізького держ.ун-ту Серія «Філологічні науки»*. 2004. № 2. С. 24–29.
15. Konurbaev M. E. The Style and Timbre of English Speech and Literature. London, 2016. 203 p.
16. Біловус Л. Теорія інтертекстуальності: становлення понять, тлумачення термінів, семантика. Тернопіль, 2003. 36 с.
17. Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. *Іноземна філологія. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. 2002. № 33. С. 79–84.

Kauza I., Yashchuk Ye. Comparative analysis of military discourse during World War II and contemporary times

Summary. In the article, a comparative analysis of the military discourse of today and the period of the Second World War is carried out on the material of the speeches of world leaders. Military discourse is a military cognitive-communicative system, which is a system of concepts that reflect ideas about real and imaginary objects, phenomena and their relationship in the field of military resistance, their rational and emotional evaluation, and means of expression that provide communication of members of the military society among themselves and with the surrounding world in various situational moments.

The specificity of military discourse lies in its brevity and precision, which distinguishes it from other types of discourse. The relevance of the research topic is determined by its relevance to the challenges of the current geopolitical situation in the world, the change in the rhetoric of statements about war and military actions in the speeches of world leaders, and the emergence of new accents/techniques in the process of verbalizing the motives of the addressees in their speeches.

Military discourse is a key component of political communication, especially in the context of international relations and security. This article explores the use of linguistic means, symbolism, and rhetorical strategies in the speeches of world leaders during conflicts and crises. Through examples

from leaders such as Volodymyr Zelenskyy, Valeriy Zaluzhnyi, Petro Poroshenko, Boris Johnson, Winston Churchill, Joe Biden, Franklin Roosevelt, and others, it analyzes how they shape military perceptions, mobilize society, and influence international policy.

The research demonstrates that military discourse not only conveys information but also serves a socio-psychological function, fostering national identity and social cohesion. Strategic rhetorical devices, such as the use of metaphors, emotional appeals, and the framing of adversarial imagery, assist leaders in garnering public support for their actions. This trend

is especially noticeable during periods of armed conflict, when speeches become tools for both self-defense and aggression.

Studying military discourse opens new avenues for understanding political communication and helps identify the peculiarities of speech practices that impact global and local decision-making. Observations and analyses of linguistic strategies reveal the dynamics of international relations and deep socio-cultural shifts within societies.

Key words: military discourse, comparative analysis, propaganda, linguistic stylistic means, communicative-pragmatic approach, communicative-discursive approach.